

Javaslat a főállású szülő intézményének a bevezetésére*

Az alacsony termékenységből fakadó elöregedésre és népességfogyásra az egyetlen lehetséges válasz a születésszám és a termékenység radikális emelése, ha eltekintünk a bevándorlástól és a halhatatlanság elixírjétől. Egy populációban a termékenységi arány elvileg kétféleképp növelhető. Sokan eggyel több gyereket vállalnak, vagy kevesen sokkal több gyereket vállalnak. Az utóbbi lehetőség realizálásának az egyik módja a *főállású szülő intézményének* a bevezetése. Ennek a hivatásnak a lényege, hogy a főállású szülő és házastársa sok gyereket nemz és nevel, és ezért az értékes, de nehéz tevékenységért cserébe a társadalomtól egész életen át juttatást kap. A javaslat lényege tehát egyszerű, ugyanakkor megvalósítása során számtalan „technikai” jellegű kérdés felmerül, amelyek közül a tanulmány kiemelten foglalkozik az intézmény szükségességével, termékenységre gyakorolt hatásával és javadalmazásának a módjával.

(Demográfiai kitekintés) Korunkban az emberiségre jellemző termékenységi arányszámot két fő sajátosság jellemzi. Egyrészt a globális termékenység arányszám gyorsan csökken. Az 50-es években a nőknek statisztikai átlagban majdnem 5 gyereke született, 2014-re a termékenységi mutató 2,5 gyerek/nő értékre csökkent. Másrészt ez a világátlag jelentős regionális különbségeket takar. A kontinensekre jellemző termékenység arányszám csökkenő sorrendben a következő: Afrika: 4,7; Óceánia: 2,4; Ázsia: 2,2; Amerika: 2,1 és Európa: 1,6 gyerek/nő (Population Reference Bureau 2014).

Ezek az adatok két dolgot mutatnak. Egyrészt azt, hogy az emberiség mint egész számára még mindig a túlnépesedés jelenti a problémát. Ugyanakkor regionálisan, így Európában, valamint Kelet-Ázsiában, már az alacsony termékenység is jelen van. Úgy tűnik, hogy az univerzalista és globalista megközelítés ezt a kettősséget nem hajlandó tudomásul venni. „Az emberiségnek van elég aggodalomra okot adó legitim problémája. A termékenység csökkenése nem tartozik közéjük.” (Winter és Teitelbaum 2014, 7) Ez olyan, mintha valaki azt mondaná, hogy mivel statisztikai átlagban minden emberre megfelelő mennyiségű kalória jut, ezért az éhezés az emberiség számára nem legitim probléma. Demény (2015, 110) szerint 1,6 gyerek/nő jelenti a veszélyzóna határát. „Amikor a termékenység ezt a határt lefelé átlépi, a demográfusoknak a közgazdászokkal karöltve meg kell húzniuk a vészcsengőt, és hangsúlyozniuk kell, hogy korrekciós beavatkozásra van szükség.” A probléma megoldása érdekében Demény a demográfusokat kreatív javaslatok megfogalmazására ösztönzi.

Magyarországon a teljes termékenységi arányszám szintén nagyon alacsony: 2011-ben 1,24, míg 2014-ben 1,41 gyerek/nő volt. Ez az érték Európában már nem szokatlan, hiszen hasonlóan alacsony értékeket láthatunk például a Kárpát-medence többi országában is. Ami miatt a magyar demográfiai mutatók mégis rosszabbak, mint a környező országok adatai, annak az az oka, hogy nálunk ez az alacsony termékenység már régóta fennáll.

Az alacsony termékenységi mutató egyik szükségszerű következménye a társadalom elöregedése. Magyarországon az átlagéletkor 1910-ben még 27,2 év, 2013-ban már 41,1 év volt. Az alacsony termékenység másik, *ceteris paribus*, szükségszerű következménye a népességcsökkenés. Magyarországon a 80-as években haladta meg először a halálozási arány a

születési arányt, és azóta a különbség, az ún. *természetes fogyás* egyre nagyobb. Ez az érték 2012-ben -3,9 ezrelék volt, azaz 1000 emberre számolva majdnem 4 emberrel több halt meg, mint amennyi született. A 2015-ös demográfiai előrejelzések szerint 2060-ban várhatóan 7 millió 900 ezer fő lesz Magyarország népessége (Kapitány 2015). Mivel nemcsak kevesebben, hanem öregebbek is leszünk, ezért a népességcsökkenés folyamata nem áll meg 2060-ban, hanem ez a folyamat, *ceteris paribus*, felgyorsulva halad tovább. Jelenleg a napi csökkenés mértéke Magyarországon 92 fő/nap (GEOHIVE 2015). Ez az értéket mechanikusan extrapolálva, az utolsó magyar számtani értelemben 2500-ban tűnik el (Világgazdaság 2013). A közösség tényleges összeomlása és eltűnése persze ennél sok évszázaddal hamarabb várható, legalábbis korrekció hiányában.

A magyarok többsége már hallott az elöregedés és a népességcsökkenés problémájáról, de azt hiszi, hogy ez egy speciális demográfiai probléma. Sajnos nem így van; nincs egy elkülönült és absztrakt demográfiai tér, ahol ezek a negatív folyamatok lezajlanak, miközben más ágazatokban a társadalom fejlődhet. A népességcsökkenés minden egyes ágazat, és így az egész társadalom leépülését jelenti, amely egyrészt az eltartottak számának a növekedéséből, másrészt a fogyasztók, termelők és adózók létszámának a folyamatos csökkenéséből következik. Ha nem tudjuk megállítani ezt a negatív spirált, akkor egyetlen társadalmi problémát sem tudunk megoldani. Az alacsony termékenységből fakadó elöregedés és népességfogyás a társadalom lassú agóniáját jelenti.

Noha az alacsony termékenység Európa legtöbb országát jellemzi, a bevándorlás miatt azonban alapvetően különbözik Európa nyugati és keleti felének a demográfiai helyzete. A Nyugat-Európára jellemző nagymértékű és folyamatos bevándorlás mennyiségi értelemben megoldja az alacsony termékenységből fakadó problémákat. Tehát Nyugat-Európát sem a lakosság elöregedése, sem a népességcsökkenés nem fenyegeti. Az egy másik kérdés, hogy a tömeges és folyamatos bevándorlás számos más problémát vet fel, úgy mint az asszimilációs nehézségek, párhuzamos társadalmak kialakulása, iszlamizálódás stb. Ezzel szemben Kelet-Európa és azon belül Magyarország nem bevándorlási célország, ráadásul nem is akar azzá válni, ezért számára nincs más út, mint egy sokkal erőteljesebb és kreatívabb pronatalista politika folytatása.

(A termékenység növelésének lehetőségei) Egy populációban a termékenységi arány logikailag kétféleképp növelhető. Mindenki eggyel több gyereket vállal, vagy néhányan nagyon sok gyereket vállalnak. Vitathatatlan, hogy az volna az ideális megoldás, ha minden termékeny magyar férfi és nő vállalna még egy gyereket. Sajnos egy ilyen fordulatra kicsi az esély.

Létezik azonban egy másik út is, nevezetesen, hogy kevesen vállalnak sok gyereket. Mivel a magyar társadalomban még mindig vannak olyan fiatalok, akik sok gyereket szeretnének, ezért a társadalomnak intézményes formában támogatni kellene őket ebben a törekvésükben. Ha ezek a fiatalok sok (8-10) gyereket szülnék és nevelnének, akkor ez statisztikai átlagban jelentős mértékben megemelné a populáció termékenységét, ami enyhítené a „demográfiai télből” származó problémákat (Demographic Winter 2008). Ennek egyik módja a *főállású szülő intézményének* a bevezetése. Lényege, hogy a sok gyereket teremtő és nevelő házaspárok ezért a nehéz munkáért cserébe a társadalomtól egész életükre juttatást kapnak. A javasolt koncepció lényege tehát egyszerű. Ugyanakkor az intézmény realizálása során számos „technikai” jellegű probléma és kérdés is felmerül, amelyben valamilyen döntést kell hozni. A legfontosabb kérdések a következők. Hány gyereket kell vállalni ahhoz, hogy valakiből főállású szülő lehessen? A társadalomnak mekkora járandóságot érdemes számukra biztosítani, ami még biztosítja a

megélhetésüket, ugyanakkor a lehető legkisebb költségvetési terhet jelenti? Ez a járandóság munkabér legyen vagy alanyi jogon járó juttatás? Hány főállású szülő kell ahhoz, hogy a jelenlegi magyar termékenység újra elérje a 2-es értéket? Mi történjen azokkal, akik beléptek ebbe a rendszerbe, de valamilyen ok miatt nem tudják teljesíteni a vállalásukat? Mi történjen azokkal, akik belépnek a rendszerbe, de elhanyagolják a gyerekeiket? S persze vannak ideologikus kérdések is. Hogyan nevezzük ezt az intézményt: főállású anyaság, apaság, szülőség? Továbbá ez a tervezett intézmény hogyan viszonyul olyan alapvető értékekhez, mint esélyegyenlőség, emancipáció, feminizmus, önmegvalósítás? A fenti kérdésekre persze nincsenek végső és pontos válaszaim, egy filozófól ez talán nem is várható el, pusztán csak a koncepcióm lényegét szeretném megvilágítani. Mielőtt sorra vesszük ezeket a kérdéseket, röviden tekintsük át a jelenleg létező gyermektámogatási rendszereket.

(Jelenlegi gyermektámogatási rendszerek) A gyermekgondozási segélyt (gyes) 1967-ben vezették be 600 Ft/hó összeggel, és a gyerek 2,5 éves koráig járt. Később egy kormányrendelettel (5/1969) kibővítették a gyes-jogosultak körét, illetve időtartamát, a gyermek 3 éves korának betöltéséig. A gyes összege nem függ a gyermekek számától, havi összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkorai legkisebb összegével. Például 2016-ban a gyes (2850 forint nyugdíjjáruelék levonása után) nettó 25 650 forint. A gyes bevezetése viszonylag *nagyarányú, de átmeneti jellegű* termékenység-emelkedéssel járt. Elsősorban a legalacsonyabb iskolai végzettségű és keresetű nők termékenysége emelkedett (Barta és mtsai 1984). Ez érthető, mivel a gyes a női átlagkeresethez képest egy alacsony fix összeg, amely csak a legalacsonyabb keresetű nőkre hatott.

A gyermekgondozási díj (gyed) a közepes és magasabb iskolai végzettségűek és keresetűek gyermekvállalási feltételeinek javítására szolgál, 1985-től. A gyed a gyermek 1 éves koráig jár és az az anya jogosult rá, akinek a gyermek születését megelőző egy évben legalább 270 nap biztosítási ideje van. Ekkor a gyed összege a napi átlagkereset hetvenöt, egyébként hatvanöt százaléka. A gyed maximális nettó értéke 2015-ben 108 780 Ft volt. Ez a juttatás már a közepes és magasabb keresetű nők számára is megfelelően kompenzálja a gyermekgondozás miatt kieső jövedelmet.

A gyermeknevelési támogatást (gyet) az 1990-es években vezették be. A gyet három vagy több kiskorú nevelése esetében *alanyi jogon* és csak *meghatározott ideig* – a legkisebb gyermek 3. életévétől 8. életévének betöltéséig – jár. Összege megfelel a mindenkorai nyugdíjminimumnak 2015-ben a gyet értéke 28 500 Ft. Jogosultsága előzetes munkaviszonyhoz is kötött, és a juttatás jövedelemtesztelt is, azaz a családban az egy főre eső jövedelem nem haladhatja meg az öregségi nyugdíjminimum háromszorosát (Tárkány 1998).

A gyermeknevelési támogatást informálisan gyakran *főállású anyaságnak* nevezik. Ez egy hibás fogalomhasználat, amely félreértésekre vezet. Ugyanis a gyet csak addig jár, amíg a család legidősebb gyermeke betölti a 18. életévét. Tehát, ha pl. egy diplomás nő 26 éves korában szült először, akkor 44 éves korában mindenképpen vissza kell térnie a munka világába. Számára ez a rendszer nem ideális, mert 44 évesen a munkaerőpiacon kezdőnek már öreg, nyugdíjasnak pedig még túl fiatal. Fontos kiemelni a gyet és az általam javasolt tényleges főállású szülőség intézménye közötti különbségeket. A legfontosabb, hogy a gyet csak meghatározott ideig ad támogatást az anyának vagy az apának, s ezután a szülőnek vissza kell térnie a munka világába. Ezzel szemben a tényleges főállású szülőség intézménye a főállású szülőnek egész életében olyan összegű járandóságot (munkabért vagy juttatást) adna, amelyből az képes megélni és felnevelni azt a sok gyereket, amit a munkaszerződésben vállal.

Javaslatom szerint a főállású szülői állásra olyan fiatal házaspárok jelentkezhetnek, akik: (i) büntetlen előéletűek és (ii) legalább középfokú végzettséggel rendelkeznek. (iii) Továbbá vállalják, hogy (a) összesen legalább 8 gyereket szülnék és az egyes gyerekek születése között átlagban nem telik el több idő, mint 2,5 év; (b) a gyerekeket a magyar standardoknak megfelelően felnevelik, s végül, hogy (c) a gyerekek mindegyike legalább szakmát vagy középfokú végzettséget szerez. Ezért cserébe az állam *járandóságot* fizet a főállású szülőnek, aki egyaránt lehet az anya vagy az apa, a házaspárok döntésének megfelelően. A főállású szülő járandóságát elsősorban a gyerekek száma, valamint a szülő, illetve a gyerekei iskolai végzettsége befolyásolja.

(*A főállású szülők hatása a populáció termékenységére*) Induljunk ki egy fiktív populációból, amely 100 fiatal férfiból és nőből áll, ahol a nők termékenységi aránya statisztikai értelemben 1,4 gyerek/nő. A demográfia terminológiáját követve a továbbiakban a populáció termékenységét csak a nőkre vonatkoztatva adom meg. Ebben a fiktív populációban a 100 nőnek 140 gyereke, vagyis 70 lánya és 70 fia születik. Tehát a következő generáció létszáma az előző generáció létszámának a 70%-a lesz, majd a következő generáció létszáma újra ennek a 70%-a és így tovább, míg az újszülött fiúk és lányok száma nullára nem csökken. Tehát az újszülött lányok száma kerekítve a következőképp alakul: 100, 70, 49, 34, 24, 17, 11, 8, 6, 4, 3, 2, 1, 1, 1, 0 stb. (Az egyszerűség kedvéért feltettük, hogy a fiúk és a lányok aránya mindig pontosan $\frac{1}{2} - \frac{1}{2}$.) Ekkor a populáció eltűnése elvileg 15 generáció alatt következik be. A gyakorlatban azonban egy populáció összeomlása sokkal hamarabb bekövetkezik, mondjuk, ha az újszülöttek száma az eredeti érték ötödére, esetünkben 20 gyerekre esik vissza, ami már az 5. generációban bekövetkezik.

Látva ezt a negatív a tendenciát tegyük fel, hogy a közösség úgy dönt, hogy bevezeti a főállású szülő intézményét, amelynek az a feltétele, hogy egy házaspár legalább 8 gyereket nemzzen és neveljen. A kérdés az, hogy elvileg hány főállású szülőre és párjára van szükség ahhoz, hogy a populáció termékenységi mutatója elérje a 2-es értéket? Belátható, hogy 10 főállású szülő és házastársa már képes erre.

A főállású szülő intézményének a bevezetése után a 90 főt számláló 1,4-es termékenységű nőnek 126 gyereke, míg a 10 főt számláló legalább 8-as termékenységű nőnek minimum 80 gyereke születik, s így összesen 206 gyerek születik. Tehát ha minden évfolyamban a fiatal nők 10%-a választaná a főállású anyaságot, akkor a magyar termékenységi arányszám a jelenlegi 1,4-ről statisztikai átlagban 2,06 gyerek/nő értékre emelkedne, s ezzel hosszútávon is megszűnne az elöregedés és a népességcsökkenés. Fontos hangsúlyozni, hogy ez az arány nem azt jelenti, hogy az eredeti (a népességcsökkenés előtti) újszülött szám áll vissza, hanem csak azt jelenti, hogy az újszülöttek száma tovább már nem csökken. Tehát ha a főállású szülő intézményét a közösség a népességcsökkenés 50. évében vezeti be, akkor az újszülöttek számát az eredeti érték 49%-án lehet stabilizálni.

Vegyük észre, hogy 10 főállású anya hatására 20 év alatt minimum plusz 66 gyerek születik. Ugyanis a 10 fiatal nőnek ezen intézmény nélkül 14 gyereke születne, a főállású anyaság bevezetésével viszont 80 gyereke születik, a kettő különbsége jelenti a 66 újszülöttet. Tehát a főállású szülőség intézményének a bevezetésével 66 gyerekekkel, százalékban kifejezve, $66/206 = 32\%$ -kal több gyerek születik. Megjegyzem, hogy az összes gyerek 39%-a ($88/206$) a főállású szülők 10%-tól származik. Azaz a főállású szülők gyerekei jelentős arányt képeznek a következő generációban, ezért is fontos, hogy a főállású szülők munkakörének a betöltését egy gondos kiválasztás előzze meg.

Ha főállású anyák száma ennek az értéknek a fele lenne, vagyis minden évjáratban csak 5%, akkor a termékenységi arányszám 1,77 gyerek/nő-re emelkedne. A demográfiai válság

mérséklésében már ez is jelentős előrelépést jelente. Ha főállású anyák száma minden fiatal évjáratban elérné a 20%-ot, akkor a termékenységi arányszám 2,72 gyerek/nő-re emelkedne, s ekkor az érintett évjáratokat (kohorszokat) az ún. *természetes növekedés* jellemezné.

Vegyünk egy konkrét magyarországi példát. Tekintsük például az 1996-ban született, jelenleg (2016-ban) 20 éves nőket, akiknek a száma 53 699 fő. Ők a teljes lakosság 0,56%-ot teszik ki (Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint 2015). A jelenlegi termékenység mellett nekik várhatóan 75 179 gyerekük születik. Ez egy meglehetősen alacsony szám. Hiszen közismert, hogy a 70-es években még jóval több gyereke születet egy évjáratnak. Egyrészt azért, mert többen voltak, például 1971-ben a született lányok száma több mint 70 000 fő volt, másrészt ezen nők termékenységi aránya is jóval magasabb, majdnem 2 gyerek/nő volt.

Ha az 1996-os évjáratból 10%, vagyis 5369 nő választaná a tényleges főállású anyaságot, akkor összesen 110 614 gyerek születne.¹ Így az 1996-ban született nők termékenységi arányszáma $(110\,614/53\,699=)$ 2,06 gyerek/nő lenne, s így az elkövetkező 20 évben 35 435 gyerekkel születne több.² Ez évente csak 1771 plusz gyermeket jelent. Ahhoz, hogy minden évben 10 ezerrel több gyerek szülessen, ahhoz kerekítve, összesen és folyamatosan 30 000 főállású anyára és a férjére lenne szükség.³ Összehasonlításképp megjegyzem, hogy az óvodapedagógusok száma 2014-ben 30 396 fő volt. Ugyanakkor, ahogy arra Benda (2015, 172) is rámutatott, a demográfiai fordulat eléréséhez évente több tízezer plusz gyerek születésére lenne szükség. Tehát ezt a 30 ezer fős főállású szülői létszámot meg kell szorozni legalább 2-3-mal, mivel ez az intézmény csak így tudja biztosítani, hogy évente plusz 20-30 ezer gyerek születessen.

(A főállású szülő bérezése) Mivel viszonylag sok főállású szülőre lesz szükség, ezért az intézmény bevezetése rendkívüli terhet fog jelenteni a költségvetésnek. Világos, hogy az állam, legalábbis kezdetben, nem vállalhatja fel a gyerekek nevelésének az összes költségét. Legfeljebb csak annyit tud tenni, hogy egy átlagos fizetést, s ami talán még fontosabb, megfelelő státuszt biztosít a főállású szülőnek. Ezért a főállású szülőségre jelentkezők kiválasztásában döntő tényezőnek kell lenni annak, hogy a házaspárjuk rendelkezik-e, vagy várhatóan rendelkezni fog-e stabil állással és megfelelő fizetéssel. Tekintettel arra, hogy a gyerekekhez kapcsolódó kiadásoknak több mint a fele a főállású szülő házastársát terhelné.

A műhelyvita alapján úgy gondolom, hogy a főállású szülő bérét a következő tényezőknek kell befolyásolni: a főállású szülők végzettsége, a megszült, illetve az eltartott gyerekek száma és a nevelő munka minősége. Vegyük sorra ezeket a tényezőket.

A korábbiaknak megfelelően a főállású anya minimum és ideáltipikus esetben középfokú végzettséggel rendelkezik. Ennél alacsonyabb végzettséggel eleve nem jelentkezhethet, ennél magasabb végzettség megszerzésére pedig nincs ideje. Annak nincs értelme, hogy a főállású anyaságra készülő nő a legtermékenyebb éveiben egyetemi diploma vagy éppen PhD fokozat szerzésével legyen elfoglalva. A főállású szülő bérét célszerű a garantált bérminimumhoz (ennek nettó értéke 2016-ban: 129 000 Ft) kötni. Itt van lehetőség a szülők iskolai végzettségének és tanulmányi eredményének a figyelembe vételére. Például úgy, hogy gyengébb tanulmányi eredmény esetében csak a garantált bérminimumot kell megadni, míg jeles bizonyítvány esetén egy ennél magasabb értéket (pl. 150 000 Ft-ot) kell biztosítani. Mivel a férfi oldaláról az időtényező nem olyan kritikus, mint a nő számára, ezért itt nagyobb lehetőség van a végzettség szerinti differenciálásra.

Célszerű, ha a főállású szülő járandóságának az összege a gyerekek számával arányosan emelkedik. Hiszen minden egyes gyerek egy újabb költséget is jelent. Ugyanezen logika alapján viszont a felnőtt gyerekek munkába állásával ennek a járandóságnak csökkennie kell.

Ebből következik, hogy egy főállású szülő, legalábbis az államtól kapott fix járandóság szempontjából, nem az élete végén fogja elérni a maximális összeget, hanem akkor, amikor maximális számú gyereket nevel, vagyis 40 éves kora körül. Majd, ahogy önállósodnak a gyerekek, úgy csökken a főállású szülő fizetése, végül pedig, ha minden gyerek a saját lábára áll, akkor a főállású szülő egy kisebb járadékot kap. Itt jegyzem meg, hogy a főállású szülők bérében jelentős különbség adódhat abból, hogy a gyerekek mikor válnak önállóvá. Minél tovább tanulnak a gyermekek, annál nagyobb jövedelmet érhet el a főállású szülő.

A gyereknevelés minőségét persze számos tényező meghatározza. Társadalmi szempontból az a legfontosabb, hogy a felnőtt gyerek hasznos tagja legyen a társadalomnak. Ez pedig statisztikai értelemben jól mérhető azzal, hogy a felnőtt gyerekek mennyi adót fizetnek. Ezért logikusan adódik, hogy az idősebb főállású szülő egyébként csökkenő jövedelmét a társadalom egészítse ki a felnőtt gyerekei adóbefizetésének mondjuk 10%-ával. Például 200 000 Ft-os havi bruttó jövedelem esetén a 10% felajánlás 38 400 Ft-ot jelent évente. 3 gyerek esetén ez már 115 200 Ft-ot jelent évenként. Ez az összeg lényegében megegyezik az egy havi átlagnyugdíjjal, ami 2016-ban 120 ezer Ft/hó.⁴

(További kérdések a javasolt intézménnyel kapcsolatban)

– *Az intézmény neve főállású szülő vagy főállású anya legyen?* A gyettel kapcsolatban a köznyelvben már meghonosodott a főállású anya kifejezés. A folyamatos terhesség és szoptatás miatt nehéz elképzelni egy olyan szituációt, hogy a főállású szülő pozícióját az első 20 évben ne az anya töltsse be. Ezért a főállású anya megnevezésben is van logika. Ugyanakkor, ahogy a gyed vagy a gyet esetében is a házaspárra van bízva annak eldöntése, hogy melyikük vegye igénybe ezt a jövedelmet, úgy ezt a lehetőséget itt is biztosítani lehet és kell a házaspár számára. Ezért helyesebb általában főállású szülőről beszélnünk, s csak azon belül szabad és érdemes különbséget tenni a főállású anya és apa között.

– *A főállású szülő vagy főállású szülők megnevezés a helyesebb?* Az egyes szám, illetve a többes szám használata nyilvánvalóan arra a tartalmi különbségre utal, hogy a társadalom, illetve a munkaadó a gyerek megteremtésének és felnevelésének a feladatát csak egyik szülőhöz vagy mindkét szülőhöz rendeli. Mindkét értelmezés mellett vannak érvek. A dolog lényegét a főállású szülők fogalma ragadja meg, hiszen a gyerekek megteremtéséhez és felneveléséhez mindkét fél nevelő munkájára és anyagi hozzájárulására szükség van. Továbbá a munkaadó is a házaspárral szerződik és nemcsak az egyik féllal. Másrészt, elsősorban költségvetési korlátok miatt, célszerű, ha a társadalom csak az egyik szülőnek fizet járandóságot. Hiszen így ugyanannyi pénzből kétszer annyi családot lehet támogatni. Továbbá az is fontos, hogy az egyik szülő dolgozzon. Ugyanis a gyerekek számára a szülők jelentik a legfontosabb mintát és fontos, hogy lássák, az apának vagy az anyának munkahelye van, ahova eljár dolgozni.

– *Helyes dolog-e fizetett állásnak tekinteni a sok saját gyerek felnevelését?* Sok gyerek vállalása és igényes felnevelése extrém nehéz feladat a szülők számára, miközben ennek a tevékenységnek a magyar populáció fennmaradása szempontjából meghatározó jelentősége van. Ezért helyes, ha az állam a nagyon sok gyerek felnevelésére vállalkozó házaspárok számára munkabért fizet. Mint minden állás esetében, a munkaadó itt is különböző előfeltételeket, illetve teljesítéseket követelhet meg, amelyek teljesülésekor a főállású szülő jogosult a munkabérre, illetve fordítva, a szerződésben rögzített teljesítések elmaradását a munkaadó a munkabér csökkentésével és végső soron a munkaviszony megszüntetésével szankcionálhatja.

– *Indokolt-e, hogy főállású szülőknek csak házaspárok jelentkezhetnek?* Igen, ugyanis 8-10 gyerek felnevelése olyan rendkívül nagy feladatot jelent a pár számára, amely a lehető legstabilabb párkapcsolati formát, vagyis a házasságot igényli. A gyerekek számára is a házasság jelenti a legjobb környezetet.

– *Jogos-e az az elvárás, hogy a főállású szülő és házastársa legalább középfokú végzettséggel rendelkezzen?* Tekintettel arra, hogy a modern társadalomnak elsősorban jól képzett szakemberekre van szüksége, ezért a társadalom részéről jogos gyakorlat lenne, hogy csak olyan szülőket támogasson, akik nagy valószínűséggel képesek tanult és jól képzett embereket nevelni. Közismert tény, hogy a tanult és iskolázott szülők statisztikai értelemben sokkal magasabb arányban tudnak nevelni tanult és iskolázott fiatalot, mint az iskolázatlan társaik. Ezért a munkáltató részéről helyes gyakorlat, hogy az állás betöltését legalább középfokú végzettséghez, sőt esetleg azon belül legalább jó rendű tanulmányi eredményhez köti.

– *Miért pont 8 gyerek legyen a főállású anyaság és apaság vállalásának alsó korlátja?* Egyrészt mert fiziológiailag lehetséges, hogy egy fiatal párnak 8 egészséges gyereke legyen. Másrészt ennél alacsonyabb gyerekszám meghatározása (a) csak kisebb mértékben növelné a termékenységi arányszámot, (b) nagyobb pénzügyi terhet jelentene a költségvetésnek és (c) rontaná a „spontán” nagycsaládot vállalók motivációját.

– *Mi történik akkor, ha egy főállású szülő 3-4 gyerek után meggondolja magát és nem akar vagy nem tud több gyereket vállalni?* Semmi probléma, a házaspár visszakerül a normális és megszokott gyermektámogatási rendszerbe, amely a nagycsaládosok esetében amúgy is sok kedvezményt tartalmaz.

– *Mi történjen akkor, ha valamilyen probléma miatt a pár nem tud (pl. egészségügyi problémák) vagy nem akar (pl. válás miatt) több gyereket vállalni, miközben még nem érték el a 8 gyereket?* Fontos kérdés, hogy már hány gyerekük van. Ha kevesebb, mint mondjuk 6 gyerek, akkor kiesnek a rendszerből. Ez persze semmilyen büntetéssel nem jár, hiszen megkapják mindazokat a kedvezményeket, amelyeket általában a nagycsaládosok. Ezzel szemben, ha 6 vagy 7 gyerekük van, akkor méltányossági szempontból javasolt, hogy a főállású szülő megkaphassa a járadékának az arányos részét, pl. a 6/8-át vagy 7/8-át.

– *A főállású szülő fogadhasson-e örökbe gyereket?* Az örökbefogadásnak kidolgozott intézményrendszere van, ami nyilvánvalóan különbözik a főállású szülő intézményrendszerétől, s nincs értelme a kettőt keverni. A főállású szülő intézményét a társadalom azért vezeti be, mert növelni akarja a születési számot, illetve a termékenységet. A főállású szülők munkájának fontos része az új gyerekek nemzése és teremtése. Ezzel szemben az örökbefogadás nem növeli a születési számot, illetve a termékenységet. Az örökbefogadó alapvetően nem teremt új gyerekeket, munkájának ez nem része. Ezért javasolt, hogy a főállású szülők ne fogadhassanak örökbe gyereket, mert fontos, hogy ne örökbefogadással, hanem saját gyerekek teremtésével teljesítsék a munkaviszonyban vállalt kötelezettségüket.

– *Mi történjen akkor, ha a főállású szülő elválik a házastársától?* A döntés alapvetően függ attól, hogy a főállású szülőnek és a házastársának hány közös gyereke van. Ha meg van mind a 8 gyerek és a főállású szülő egyedül is képes felnevelni a gyerekeket, akkor nevelje fel őket. Ha kevesebb, mint 8 közös gyerek van, akkor a házaspár nem tudja teljesíteni a vállalását, és ezért kell őket törölni a rendszerből. 6-7 közös gyerek esetében méltányossági szempontból a főállású szülő esetleg része maradhat a rendszernek egy csökkentett munkabér mellett.

– *A főállású anya, illetve apa intézményének a bevezetése sérti-e a nők vagy a férfiak speciális érdekeit, jogait, illetve egyenlőségét?* Nem, mert ez az életpálya pusztán egy választható

életforma. Ezért nem szűkíti, hanem növeli a lehetséges női (illetve férfi) életpályák számát. Tehát nem szűkíti, hanem növeli a nők (illetve a férfiak) szabadságát.

– *Mi az a felső korhatár, amikor valaki jelentkezhet főállású szülőnek?* Mivel a nők és a férfiak termékenysége eltérő, ezért ebben a kérdésben különbséget kell tenni a férfiak és a nők között. A női termékenység felső korhatárát statisztikai átlagban 45 éves korra teszik. 2,5 évenkénti szülés esetében a 8 gyerek kihordásához és megszületéséhez így 20 évre van szükség. Ezen feltételek mellett egy gyerektelen nő számára a főállású anyasági rendszerbe való belépésnek a felső határa a 25 éves kor lehet. Egy férfi számára elvileg ennél magasabb kor is lehetséges, de a nevelési feladatok miatt szerintem célszerű lenne, ha ennek a felső határa nem lenne magasabb, mint 35-40 év.

– *Alkalmazható-e a főállású szülőség intézménye a még termékeny korban levő, de már idősebb házaspárok esetében (pl. 25 év feletti nők és 40 év feletti férfiak) esetében?* Ideáltipikus esetben az állást csak fiatal házaspárok vállalhassák el, hiszen csak tőlük várható el, hogy legalább 8 egészséges gyereket nemzzenek és neveljenek. Ugyanakkor speciális okok miatt kezdetben egy átmeneti időszakra (pl. 3-5 évig) ezt a státuszt idősebb házaspárok számára is elérhetővé kell tenni. Ugyanis az idősebb férfiak és nők generációja sokkal népesebb, mint a fiatalabb generációja. Ezért mindenképpen arra kell törekedni, hogy az idősebb generációk esetében is növekedjen a termékenységi arány, hiszen így magasabb szinten lehet stabilizálni a magyar populáció népességét, mintha csak a fiatal, de a már kisebb létszámú generációkra koncentrálnánk. Természetesen egy 35 éves nő már nem tud 8 gyereket szülni, ahogy egy 45 éves férfi sem tud még 8 gyereket felnevelni. Ezért az ő esetükben lehetőséget kell adni arra, hogy a koruknak megfelelően kevesebb számú plusz gyerek vállalásával léphessenek be ebbe a rendszerbe. Nevezük őket részállású szülőknél. Mivel a nők esetében a 45-50 éves kor jelenti a szülőképes kor felső határát, ezért egy 35 éves nő, statisztikailag 3-4 gyereket még biztos tud szülni. S ebben az esetben a részállású anya megkaphassa a főállású anya járandóságának a 3/8 vagy a 4/8-át. Ugyanez érvényes a részállású apákra is.

– *Lenne-e elég jelentkező?* Úgy gondolom, hogy erre a pályára lennének jelentkezők. A példák azt mutatják, hogy sok nő és család számára ez az életpálya vonzó lenne. Ma is léteznek jól működő nagycsaládok, noha jelenleg ez rendkívüli terheket ró a szülőkre. Ha az állam intézményes módon is biztosítaná, hogy egy házaspár egyik tagja az egész életét a gyermekek teremtésének és nevelésének szentelje, akkor feltehetően elég sok házaspár élne ezzel a lehetőséggel.

– *Milyen településtípust érdemes preferálni a főállású szülő intézményével kapcsolatban?* Elvileg persze minden településtípus szóba jöhet. Ugyanakkor érdemes preferálni a kistelepüléseken élő vagy oda költöző főállású szülőket, mert (a) ott már most is súlyos problémát jelent az elöregedés és népességcsökkenés. (b) A kistelepüléseken már most is sok üres és elhagyott ház és telek van, amelyek viszonylag olcsón felújíthatók vagy beépíthetők, és ezzel is lehetne segíteni a főállású szülőségre vállalkozó házaspárokat. (c) Egy kistelepülésen a helyi közösség segítése is könnyebben elérhető és megszervezhető.

– *Mi történjen akkor, ha a gyerekek rossz tanulók és nem tudnak szakmát tanulni vagy középfokú végzettséget szerezni?* Ennek kivédésére persze nincs abszolút módszer. Ugyanakkor egyrészt az állás betöltéséhez szükséges feltételek: büntetlen előélet, középfokú végzettség, illetve a kiválasztási procedúra ezeket a kockázatokat csökkentheti. Minden felmérés azt mutatja, hogy egy gyerek tanulmányi eredményében és az iskolai előmenetelében nemcsak az iskolai, hanem a szülői hatások is fontos szerepet játszanak. Ezért a szülőt mindenképpen érdekelté kell tenni abban, hogy odafigyeljen a gyerekek tanulmányi előrehaladására. A javasolt bérezés ezt két szempontból is tartalmazza. Egyrészt a továbbtanuló gyerek tovább marad eltartott és így a szülő magasabb bért

kap utána, másrészt a többet adózó felnőtt gyerek adójának nagyobb a 10%-a is, amit a főállású szülő kaphatna meg. Tehát a főállású szülő erősen érdekelt abban, hogy ne csak világra hozza, hanem gondosan fel is nevelje a gyerekeket.

– *Mi történik akkor, ha a főállású szülő vagy párja bűncselekményt követ el?* Az ilyen családokat azonnal ki kell zárni a rendszerből. Hiszen ezt a mintát nagyon sok gyerek számára közvetítenék, és ezt a társadalom nem támogathatja.

– *Mi történjen akkor, ha a főállású szülő gyereke vagy felnőtt gyereke bűncselekményt követ el?* Először is szögezzük le, hogy ebben az esetben a szülők rossz nevelő munkát végeztek, amit a munkaadónak szankcionálnia kell. Ezért teljesen jogos a főállású szülő járandóságának a csökkentése, illetve többszöri alkalom esetében a munkaviszony megszüntetése. Nyilvánvaló, hogy a társadalom nem támogathat olyan szülőket, akik bűnözőket nevelnek. Így a család „normál” családdá válik, amellyel kapcsolatban a szokásos gyermekvédelmi protokollt lehet érvényesíteni.

– *A főállású szülő intézménynek milyen további társadalmi hatásai lehetnek?* A várható hatások szertágazók. Az intézmény jelentős hatást gyakorolna a közgondolkodásra és általában növelné a gyermekvállalás presztízsét. A rendszer egy generáció alatt gazdaságilag is önfenntartóvá válna, hiszen az így született plusz gyerekek felnőttként gazdasági szereplővé válnak, akik egyrészt csökkentik a munkaerőhiányt, másrészt különféle adókat fizetnének, amelyből – többek között – fedezhető a főállású szülők bére. Hosszútávon a legfontosabb hatás azonban az lenne, hogy megnőne a társadalomban a nagycsaládban felnőtt gyerekek száma, akik várhatóan maguk is nagycsaládot szeretnének. S így spontán módon megnőne a populációban a termékenység, s ez biztosítaná a demográfiai fenntarthatóság szempontjából szükséges 2,1 gyerek/nő arányt. Ezért ezt az intézményt, mint egy speciális katalizátort, elég lenne csak egy-két generáción át fenntartani.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Barta Barnabás – Klinger András – Miltényi Károly – Vukovich György (1984): *Fertility, female employment and policy measures in Hungary*. 3. o. Genf: International Labour Office.
- Benda József (2015): *A szakadék szélén. A népességfogyás okai és megállítása*. Barankovics István Alapítvány.
- Demény Pál (2015): Emelhető-e a reprodukcióhoz szükségesnél alacsonyabb termékenység. *Demográfia*, 58. évf. 2–3. sz. 97–114. o.
- Demographic Winter (2008): *The decline of the human family*. SRB Documentary LLC, USA, 52 min. angol nyelvű film, magyar felirattal.
<http://www.karizmatikus.hu/noha/47-a-mi-mozink/958-demografiai-tel-az-emberi-csalad-hanyatlasa.html>
 (Letöltés: 2016-07-06)
- Geohive (2015): Current world population. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects: The 2015 Revision. http://www.geohive.com/earth/population_now.aspx
 (Letöltés: 2016-07-06)
- Kapitány Balázs (2015): Demográfiai fogalomtár. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest <http://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/38-teljes-termekenysegi-aranyszam> (Letöltés: 2016-07-06)
- Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint. <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>. 2015
 (Letöltés: 2016-07-06)
- Population Reference Bureau: 2014 Worlds Population Date Sheet.
http://www.prb.org/pdf14/2014-world-population-data-sheet_eng.pdf (Letöltés: 2016-07-06)
- Tárkányi Ákos (1998): Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. *Demográfia*, 41. évf. 2–3. sz. 233–268.

Világgazdaság (2013): Az évezred közepére kihálnak a magyarok? *Világgazdaság*, 2013. 11. 6.
<http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/az-evezred-kozepere-kihálnak-a-magyarok-415328> (Letöltés: 2016-07-06)

Winter, Jay – Teitelbaum, Michael 2014: Bye-bye, baby: birth rates are falling around the world. And that's O.K. *The New York Times Sunday Review*, 6 April, 1, 6–7.

JEGYZETEK

-
- * A tanulmány a „Gyermek- és családbarát társadalomért” műhelysorozat negyedik programján elhangzott előadás (Budapest, 2016. június 23.) írott változata. A műhelymunkákat dr. Benda József vezeti és szervezi és a Barankovics István Alapítvány támogatja. A műhelymunka célja, hogy a magyar demográfiai válság mérséklése érdekében minél több javaslatot megfogalmazzon és kidolgozzon a társadalom számára.
- 1 48 330 nő×1,4 gyerek/nő+5369 nő×8 gyerek/nő=100 614 gyerek,
 ahol 48 330 a normál, míg 5369 a főállású anyák száma. Ennek a két számnak az összege pedig 53 699, vagyis az 1996-ban született lányok száma.
 - 2 5369 nő×8 gyerek/nő -5369 nő×1,4 gyerek/nő = 5369×(8-1,4) = 5369×6,6= 35 435 gyerek.
 - 3 30 000 nő×6,6 gyerek/nő = 198 000 gyerek/20 = 9900 gyerek/év.
 - 4 A fentieket a következő képletben lehet összefoglalni:
 A főállású szülő munkabére = $kN \times BS + 0,1T$;
 ahol k az eltartott gyerekek számával arányos tényező, N az eltartott gyerekek száma, BS a szülő végezettségétől és tanulmányi eredményétől függő alaphét, T pedig a felnőtt gyerekek adóbefizetése.